

FÖR EN LEVANDE OCH LÄRAKTIG SOCIALISM

Jenny Tedjeza

**DELA
FÖRÄLDRA-
LEDIGHETEN!**

– Strukturerna måste brytas.

**KOMMUNISTISKA
PARTIET**

SKRIFTSERIE FRÅN KOMMUNISTISKA PARTIET 005
UTGIVEN 2015

Jenny Tedjeza

**DELA
FÖRÄLDRA-
LEDIGHETEN**

- Strukturerna måste brytas.

*Texten bygger på ett föredrag på Kommunistiska Partiets
kvinnokonferens mars 2015.*

PÅ SENASTE KONGRESSEN BESLUTADE KOMMUNISTISKA PARTIET att vi ska arbeta för en helt individualiserad föräldraförsäkring. Mammor och pappor ska ha lika stort föräldraansvar och därmed också dela lika på föräldraledigheten.

Orsaken är att det ojämlika uttaget av föräldraledighet är en av de saker som mest bidrar till att upprätthålla den orättvisa fördelningen av ansvaret för barnen och det obetalda hemarbetet. Vi vet att den som är hemma mest när barnen är små ofta fastnar i att vara den som har mest koll på allt från jympapåsar och nagelklippning till föräldramöten och födelsedagskalas. Och denna någon är fortfarande nästan alltid en kvinna.

Så länge kvinnor fortsätter att vara mer knutna till det reproduktiva gratisarbetet än män så kommer kvinnans ställning på arbetsmarknaden också att vara sämre. Både för att våra val styrs av omgivningens förväntningar i ett patriarkalt samhälle och för att arbetsgivarna tjänar på kvinnors deltidarbete och otryggare anställningsformer. Och så länge männens arbetsgivare vet att papporna kan överlåta föräldraledigheten till mammorna kommer de också att indirekt kräva det, även om det är förbjudet. Kvinnors roll i hemmet och på arbetsmarknaden samspelar i en ond cirkel som upprätthåller underordningen.

Ett exempel på detta är deltidarbete. Arbetarkvinnor kommer ofta in i yrkeslivet på deltidstjänster och fortsätter att jobba deltid efter att första barnet kommer. Kvinnor i tjänstemannayrken går ner i arbetstid efter första föräldraledigheten. I båda fallen förstärks könsuppdelningen i ansvaret för omsorgen om barnen eftersom män sällan jobbar deltid, oavsett klasstillhörighet och antal barn. Förenklat kan man säga att ju fler barn en familj har desto mindre jobbar mammorna, medan papporna jobbar mer när barnen blir fler.

Ett annat exempel är den del i föräldraförsäkringen som heter vård av sjukt barn och som ger föräldrarna ersättning för utebliven lön när barnet är sjukt och inte kan vara på förskolan eller skolan. Även här lever könsrollerna kvar och kvinnor tar ut 63 procent av dessa vård dagar.

Kravet på en helt individualiserad föräldraförsäkring ifrågasätter de här ojämställda strukturerna, både i hemmet och på arbetsplatserna, och är därför för oss ett av de viktigaste jämställdhetskraven.

Ojämnt uttag

Egentligen är föräldraförsäkringen redan individualiserad. Ända sedan föräldrapenningen ersatte moderskapspenningen för över 40 år sedan har försäkringen varit könsneutral och båda föräldrarna har lika många dagar till sitt förfogande. 195 dagar som ersätts med knappt 80 procent av lönen, för att vara exakt. Och ytterligare 45 dagar som ersätts på lägstanivån 180 kronor per dag.

Men ända sedan starten har det också varit möjligt för den ena föräldern att överlåta sina dagar till den andra föräldern. En möjlighet som har utnyttjats friskt av svenska pappor. Ända fram på 1990-talet tog papporna bara ut drygt tio procent av det totala antalet dagar och tjugo år senare har de bara kommit upp i 25 procent.

Och dessa 25 procent får ändå verkligheten att se bättre ut än vad den är. Pappor är nämligen föräldralediga på ett annat sätt än mammor. I genomsnitt är papporna bara hemma i tre och en halv månad under barnets första år. Det motsvarar 17 procent av de ersatta föräldradagarna. En fjärdedel av papporna tar inte ut en enda föräldraledig dag under barnets första två år. Och det är under denna tid som roller och rutiner etableras i den nya familjen.

Pappor tar generellt kortare perioder ledigt, upp till tre månader, för att vara med sina barn. Nästan inga män är lediga ett helt år. Och eftersom föräldrapenning numera betalas ut tills barnet är tolv år kan ledigheten lätt pyttas ut i samband med semestrar, jular och fotbolls-VM. En typ av föräldraledighet som inte nödvändigtvis ger pappan det övergripande ansvaret för omsorgen om barnen och hemarbetet.

Enligt statistiken är alltså mammor fortfarande mer föräldrar än pappor.

Generös föräldraförsäkring ger inte automatisk jämställdhet

I Sverige råder det en ganska bred enighet om att det är bra om pappor är hemma mer med sina barn under de första åren. Staten har genomfört reklamkampanjer för att locka papporna att ta ett större föräldraansvar. Ni som är lite äldre minns säkert när tyngdlyftaren Hoa Hoa Dahlgren poserade med bebis på armen. Olika regeringar har med hjälp av olika reformer försökt tvinga eller muta papporna att vara hemma.

Socialdemokraternas grej är så kallade pappamånader. 1995 infördes den första pappamånaden som innebar att 30 dagar i försäkringen var vikt åt vardera föräldern och alltså inte längre kunde överlåtas till den andra. Denna metod förbättrade statistiken något.

Den andra pappamånaden infördes 2002. Nu blev det alltså 60 dagar som inte längre gick att överlåta till den andra föräldern. Men i samma veva utökades hela försäkringen med lika många dagar vilket innebar att kvinnornas uttag inte minskade i samma utsträckning som männens ökade. Jämställdheten gynnas alltså inte självklart av en mer generös föräldraförsäkring.

Faktiskt är det enda som visat sig ge effekt att en större andel av det totala antalet dagar inte längre går att överlåta till den andra föräldern. Kanske är detta en svårsmält sanning för oss som annars alltid måste kämpa för utbyggda socialförsäkringssystem, men det gör det inte desto mindre sant.

Ekonomiska morötter fungerar dåligt för att öka jämställdheten i föräldraförsäkringen. Detta förklarar också högerregeringens fiasko med att införa

en jämställdhetsbonus i föräldraförsäkringen. Bonusen som infördes 2008 har haft låg effekt trots att de föräldrar som delar lika kan få över 13000 kronor extra på ett år.

Under rubriken alliansregeringens familjepolitik måste också vårdnadsbidraget nämnas. Bidraget infördes 2008 som en eftergift åt Kristdemokraternas familjekonservativa linje och innebär att den som inte har sina barn i offentligt finansierad barnomsorg kan få 3000 kronor i månaden för att själv ta hand om dem på heltid. Det är knappast någon överraskning att över 90 procent av de som söker vårdnadsbidrag är kvinnor, de flesta med låg utbildningsnivå. Vårdnadsbidraget syftar till att låsa in unga kvinnor med dålig förankring på arbetsmarknaden i nästan obetalt hemarbete och göra dem beroende av en partners inkomst. Därför är vårdnadsbidraget på alla sätt ett steg i fel riktning.

Nu har vi bytt regering och därför är det återigen pappamånaderna som är på tapeten. Socialdemokraterna lovade redan i valrörelsen en tredje pappamånad och S-MP-regeringen planerar att komma med ett sådant förslag senare i år.

Folkpartiet är det enda borgerliga parti som är för en tredje pappamånad, de andra allianspartierna och Sverigedemokraterna är emot. Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna vill dessutom ta bort de två pappamånader som redan finns. V vill precis som vi ser en helt individualiserad föräldraförsäkring och hotar därför att sänka regeringens förslag.

Men löneskillnaderna då?

Många hävdar att löneskillnaderna mellan kvinnor och män är den största anledningen till det ojämlika uttaget av föräldraledighet. Eftersom försäkringen bara ger knappt 80 procent av din lön så förlorar familjen som helhet några hundralappar i månaden på att den som tjänar mest är hemma.

Men i föräldraförsäkringens barndom var ersättningsnivån som i flera andra socialförsäkringar 90 procent och då var det försvinnande få män som var föräldralediga. I dag finns det också i många kollektivavtal ett tillägg som tillsammans med föräldrapenningen från Försäkringskassan ger 90 procent av lönen under en stor del av föräldraledigheten.

Om vi ska hitta ekonomiska orsaker till att kvinnor tar ett huvudansvar för föräldraledigheten så är det nog snarare kvinnors, och särskilt arbetarkvinnors, sämre förankring på arbetsmarknaden. För LO-kvinnor är deltidsarbete och tidsbegränsade anställningar vardag. När ett nyblivet föräldrapar ska planera föräldraledigheten är det klart att valet lättare faller på den som har den mest osäkra anställningsformen. Statistiken visar att föräldrar med eftergymnasial utbildning är bättre på att dela på föräldraledigheten, vilket delvis kan bero på en bättre förankring på arbetsmarknaden för båda föräldrarna.

Men hur vi än anstränger oss för att hitta ekonomiska aspekter av det ojäms-
ställda föräldraskapet så räcker inte det. Den huvudsakliga anledningen till
det ojämlika uttaget av föräldraledighet är inte ekonomi. Huvudorsaken sta-
vas könsroller.

Försäkringskassans egna analyser visar att längden på din föräldraledighet
avgörs av om du är man eller kvinna, inte av hur hög inkomst du har eller
hur stor andel av hushållets sammanlagda inkomst du drar in.

Det handlar om att bryta strukturer

Allt detta talar för att föräldraförsäkringen måste individualiseras även i
praktiken. Föräldraskap kan inte överlåtas och vi måste bryta de strukturer
som ger kvinnor ett oproportionerligt stort ansvar för barnen. Vilket i sig förs-
tärker de ojämsställda villkoren på arbetsmarknaden och den orättvisa för-
delningen av det obetalda hemarbetet. Ett ojämnt uttag av föräldradagar
påverkar också kvinnors redan hårt pressade pensioner negativt.

Jag sa tidigare att en mer generös föräldraförsäkring inte nödvändigtvis
gynnar jämställdheten. Just på grund av de normer och förväntningar som
omger mäns och kvinnors föräldraskap riskerar en längre föräldraledighet
att låsa in kvinnor än mer i rollen som ”direktören för det hele” där hemma.

För att män och kvinnor ska kunna dela lika på både lönearbete och hem-
arbete måste vi avvisa den kristdemokratiska idén om att föräldrar, det vill
säga mammor, ska ta hand om barnen så länge som möjligt i hemmet. För
att få familjelivet att fungera måste vi istället ställa krav på den offentliga om-
sorgen.

Idag har föräldrar i Sverige rätt till barnomsorg från det att barnet fyller ett
år. Men det är i många kommuner en rättighet bara på pappret. Här i Göte-
borg är det i alla fall ingen som kan räkna med en förskoleplats så tidigt efter-
som köerna är långa. Och med de allt större barngrupperna på förskolan är
det förstaeligt om många föräldrar vill vänta ett tag med förskolestarten. Så
som det ser ut nu kan det till exempel bli besvärligt på förskolan för ett barn
som ännu inte kan gå.

Dagens småbarnsfamiljer tvingas till individuella lösningar på ett samhäl-
leligt problem. För att kunna skjuta upp förskolestarten sparar de på föräldra-
dagarna och begär kanske bara ersättning för fem dagar i veckan istället för
sju. Vilket innebär att inkomsten blir betydligt lägre än 80 procent av lönen.

Mammor som i genomsnitt tar ut ersättning för 9,5 månaders ledighet
under barnets första två år är i själva verket borta från jobbet i genomsnitt
13 månader. Det är alltså 3,5 månaders helt obetald ledighet som också kom-
mer att göra sig påmind i pensionskuvertet.

Även om föräldraförsäkringen i grunden är ganska generös och tillsammans
med en satsning på förskolorna kan ge våra barn en bra start i livet så finns

det ett växande hål i systemet som måste täppas till men som det talas förvånansvärt lite om.

Många får väldigt låg ersättning

Som många andra svenska socialförsäkringar bygger föräldraförsäkringen på att du har haft en anställning och en inkomst innan du behöver utnyttja den. Men med växande arbetslöshet och en otryggare arbetsmarknad, särskilt för unga, har allt fler föräldrar så dålig etablering på arbetsmarknaden att de inte får någon inkomstrelaterad ersättning från Försäkringskassan när de är föräldralediga.

De ersätts istället på grundnivån som är ynka 225 kronor per dag, vilket motsvarar ca 6750 kronor i månaden. Idag får 6,6 procent av mammorna och 2,1 procent av papporna ersättning på grundnivå. Det är särskilt bland unga kvinnor och invandrare som problemet växer. För tio år sedan saknade 38 procent av mammorna under 25 år inkomstrelaterad föräldraförsäkring, idag är andelen 56 procent. Bland kvinnor födda i Mellanöstern och Nordafrika får närmare 30 procent ersättning på grundnivå.

Knappt 7000 kronor i månaden är ingen rimlig ersättning för det jobb som en föräldraledig förälder utför. Och inget barn ska behöva födas in i fattigdom. Därför är en rejäl höjning av grundnivån i föräldraförsäkringen nödvändig.

Kommunisternas krav

För att sammanfatta så finns det som jag ser det sex viktiga krav för oss att ställa utifrån resonemangen kring föräldraförsäkringen och familjepolitiken.

- Individualisera föräldraförsäkringen på riktigt!
- Höj ersättningsnivån till 90 procent!
- Höj grundnivån i föräldraförsäkringen!
- Rätten till förskola från ett års ålder måste gälla även i praktiken!
- Höj personaltätheten i förskolan så att vi kan känna oss trygga med att lämna även små barn i omsorgen!
- Avskaffa vårdnadsbidraget!

Kommunistiska Partiets skriftserie för en levande och läroaktig socialism behandlar den klassmedvetna arbetarrörelsens historiska erfarenheter och de samtida och framtida utmaningar som Sverige och världens står inför.

Författarna svarar själva för framlagda uppfattningar.

www.kommunisterna.org

FÖR EN LEVANDE OCH LÄRAKTIG SOCIALISM

Kommunistiska Partiets skriftserie för en levande och läraiktig socialism behandlar den klassmedvetna arbetarrörelsens historiska erfarenheter och de samtida och framtida utmaningar som Sverige och världens står inför. Författarna svarar själva för framlagda uppfattningar.

www.kommunisterna.org

PROLETÄR
KULTUR